

Гравітацыя

Чалавек, такі яго склад, заўжды хоча быць у жыцці кімсьці другім, чым ёсць. Фабрыкант адвакатам, адвакат афіцэрам, афіцэр няшчасна закаханым паэтам. А няшчасна закаханы паэт, калі ўжо дашчэнту размажа па паперы свой плач і роспач, хацеў бы стаць самым буйным фабрыкантам у краіне. Ды гэтай пані, што адмовілася ад ягоных пачуццяў, даказаць, які катастрафальны зрабіла яна промах. Вось, скажам, пасылаючы ў вакацыі на яе хатні адрас фотаздымак з самай экзатычнай краіны свету.

І з фатаграфіі ягоныя вочы няхай глядзяць у вочы гэтай пані. Дакладна так, як у далеч акіяна ўзіраюцца рассыпаныя па берагах Вялікоднай выспы каменныя валуны – позіркам надчасавым і абыякавым, характэрным чалавеку, у якога заўсёды ў задняй кішэні нагавіц валяецца лішні мільён долараў. І яшчэ няхай гэты позірк уваходзіць у яе сэрца калючымі іголкамі, і ад бясконцых параўнанняў і перападлікаў няхай кожную яе ноч пераўтварае ў нямы, бясконцы папрок. У адрас, здавалася, блізкай, а папраўдзе абсалютна чужой спіны, што разлажылася побач ды храпе стомай штодзённага змагання за хлеб і кусок сала да хлеба.

Мне хочацца на Вялікодныя выспы. Глянучь адтуль, з самай далёкай перспектывы на маленькія домікі, на кумпясты купал сабора, на стральчатую вежу касцёла, што дзесяцігоддзямі калупаюцца ў

адных і тых жа воблаках. І на смешныя постаці маіх суседзяў, якія ў мурашэчай руплівасці збіваюць абцасы аб учарашнія сляды.

Штодзённа заходжу на вакзал, прысаджаюся на лавачку. Маўклівая грамада высыпаецца на тратуар, разбіваецца на паасобныя сцежкі. Па звычцы пералічваю добра вядомыя фігуры.

А часам гуляю сам з сабою і называю колькасць пасажыраў раней, пакуль раскрыюцца дзверы аўтобуса. Наогул не памыляюся.

Аўтобусы адпачываюць пяць, дзесяць хвілін. Насунуўшы брыль кепкі на вочы, кіроўцы адыходзяць у кароценькую, даступную толькі катам, бяспечную адсутнасць у натоўпе. А потым рэзка азываецца матор, выбягаюць на бела-сінюю спіну механічныя дрыжыкі, саслізгваюць на колы і нахабнымі кулакамі выштурхоўваюць іх у чарговы шлях. Праводжу позіркам сіні хрыбет. Бачу яшчэ, як аўтобус, дасягнуўшы краю вулачкі, прыпыняецца, паварочвае направа, хістаючыся перасякае чыгначныя рэйкі, крыліць рондам побач з касцёлам і знікае за зялёнай шырмай між дрэў. Тады хочацца кінуцца наўздагон, на ляту раскрыць дзверы, нырнуць у цёплае нутро, заваліцца ў самы задні фатэль. І маленькім домікам, і вуліцы, заклятай у ліпавыя шарэнгі, і ўсяму мястэчку памахаць рукою на развітанне.

Гэтая думка – імгненне. Нараджаецца і знікае, не паспеўшы набраць рэальных кшталтаў. Я дасканала ведаю, што бела-сіні аўтобус адыходзіць не да экзатычных берагоў. Заканчвае маршрут далёка раней, у вёсках, у мястэчках кропля ў кроплю, як нашае. А пры тым, як і ягоныя пасажыры, бясконца паўтарае свой шлях, круціцца ў зачараваным коле на сярмяжных вяроўках мясцовай гравітацыі.

А мяне гэтая гравітацыя штодзённа прыцягвае

на вакзал. І сам сябе пераконваю, што мне вельмі падабаецца гэты вакзал, і ні ён, і ні я ў нічым мы не змяніліся за апошнія трыццаць год, з дня, калі зайшоў я сюды першы раз. А затым з-за аднае сяброўкі пачаў наведваць гэтае месца ў кожнае нядзельнае папоўдне.

Яе імя было Зося, найпрыгажэйшая дзяўчына ў суседнім ліцэі.

Скажаце: А як вызначыць, якая дзяўчына самая прыгожая?

А я адкажу: Дзяўчына, у якую ты якраз цяпер закаханы, прыгажэйшая за ўсіх.

Зося высаджвалася з аўтобуса, і мы ўшываліся ў маленькі сквер. З левага боку белай вежай уздымаўся ў неба касцёл, за спіною гаманіў бар „Крынічка”, а тратуарам ішлі ўсялякія дзядзькі і цёткі – каму трымцела пагутарыць з Усявышнім, а каму – бліжэй у „Крынічку”, дзе векавечна смутныя афіцыянткі разліваюць жоўтае, мутнае піва. Звычайны ў нядзелю абразок.

Чарговыя аўтобусы выплёўвалі на тратуар групкі хлопцаў і дзяўчат, што таксама з’язджаюцца з навакольных вёсак, рассыпаюцца па знятых кватэрах, а з панядзелку раніцай, заходзячы ў школу, даганяюць новы свет. І ўжо бачаць сябе – у кожнага тут свая мера – краўчыхамі, слесарамі, лекарамі.

Час ад часу і мне ўяўлялася такое, асабліва ўвечары. Цэнтральнай вуліцай ішлі мы з Зосяй, а шарэнгі блокаў глядзелі на нас цёплымі вокнамі. І я ў думках кляўся першаму каханню – будучь і ў нас свае вокны, самыя цёплыя і самыя светлыя ў мястэчку. І стане ў гасцінным пакоі вялікі стол, а зімовым адвячоркам, калі сонца, ледзь крануўшы гарызонт, рассыплецца ніткамі паўсвятла, засеўшы за той стол, будзем з сонечных ашчэпкаў снаваць заўтрашні дзень.

Адкуль паявіліся на вакзале Болік і Папусь, не ведаю. У Папуся тырчала з-за пляча неадлучная гітара, ён усміхаўся на ўсе зубы, як усміхаецца чалавек, які хоча сказаць: „Глядзіце, які прыгожы свет. А я гэтага свету – уласнік”.

Болік таіўся крокам ззаду, па звычцы моўчкі лускаў семачкі ды пляваў пад ногі чорна-белымі лупінамі.

Я ніколі не мог зразумець, якая сіла спалучае гэтыя дзве, крайне розныя асобы – упэўненага ў сваёй выключнасці гаваруна Папуся і Боліка, які ад страху перад нечаканасцямі свету прыкідваецца маўклівай воўчай скурай, і ў кожную хвіліну гатоў кусаць усё, што падступіць бліжэй за працяг рукі.

– Пазнаёміш з дамай? – не чакаючы адказу, Папусь какетліва зазірнуў у вочы Зося. – Я, Папусь.

– Дзіўнае імя, – сказала Зося.

– Як і я дзіўны. Увесь свет ужо такі. І гэтае мястэчка таксама. Чароўнае. Ведаеш нашае мястэчка? Ты адкуль будзеш? Ты даўно тут? – адно за другім пасыпаліся пытанні. А калі Зося назвала сваю мясцовасць, Папусь бесцырымона працягнуў руку:

– Пайшлі, глянем тое, чаго не відаць на цэнтральнай вуліцы.

І мы, не спяшаючыся, нага за нагу, пайшлі глядзець мястэчка. А калі Зося, спыніўшыся побач з нейкай вітрынай, адстала на некалькі крокаў, Папусь спытаў:

– Трахаецца?

Менавіта так, груба і нахабна спытаў ён, быццам бы ў краме даведваўся пра свежы хлеб або, скажам, аб уласцівасцях легкавушкі „Волга” пытаў: якую хуткасць набірае за дзесяць секунд, які рухавік там, а якія тармазы.

І ў такі момант трэба было даць Папусю ў морду. Па-мужчынску, звычайна. А я адно ўсміхнуўся і

адказаў:

– Сам пераканайся.

А Папусь спытаў яшчэ раз:

– Напэўна, дазваляеш?

І трэба было другі раз заехаць яму ў мызу, бо важныя справы вырашаюцца неадкладна, зараз, адным махам. У іншым выпадку набываюць толькі вядомы напрамак, ніякавеюць, распаўзаюцца ў выпадковасць. І цераз дзень, цераз хвіліну не згарнуць іх, не паставіць на прадбачаныя рэйкі. Але я не заехаў Папусю ў мызу. Заціскаючы зубы, сказаў:

– Дарма прыдзіраешся.

І прыйшоў на памяць суботні вечар у Зосі, на вёсцы. Дом культуры, званы „святліцай”, запоўнены пад завязку, натоўп пажылых цётчак, прыпятых да сценаў цвікамі цікавасці: трэба ж сачыць ім за ўсялякімі выкручастымі фігурамі, што ў нікім выпадку не прыпамінаюць добра знаёмыя вальсы або полькі. Пад поўнач, калі саліст-гітарыст ад рэзкіх рок-анд-ролаў накіраваўся ў фанетычныя настальгіі, мае вусны дакрануліся да яе вуха. „*Siedem dziewcząt z Albatrosa, tyś jedyna*”, – міжвольна прашапталася ўслед салісту. І Зося збянтэжана адварнула твар, напружылася, засаромелася. – Не трэба, глядзяць жа, – зірнула на сцены, аблепленыя жаночымі фігурамі.

– Лішні клопат, Папусь, – падбадзёраны ўспамінамі, мой голас памацнеў, набраў упэўненасці. Але Папусь не адступіў. Ён пачухаў патыліцу, крыва ўсміхнуўся:

– Наліём, увідзім.

Я не адразу зразумеў, у чым справа.

А потым у спажывецкай краме мы прыдбалі дванаццаць пляшак звычайнага віна.

– „Кордыял”, дванаццаць штук, – так менавіта сказаў Папусь. І напаткаўшы здзіўленне ў вачох

прадаўшчыцы, дапоўніў:

– Чатыры чалавекі, кожнаму тры пляшкі.

– А я не п’ю, – Зося сказала якраз так, як я спадзяваўся.

– Ну, хлопцы, тады – нам задача. Або ўтраіх змагацца, або пераканаць і яе, – падміргнуў Папусь і вярнуўся да ранейшага:

– Усё-такі дванаццаць, проша пані.

А ў наш бок:

– Дык куды пойдзем? Болюсь, мо да цябе? Маці, як нармальна, у царкве зараз?

– А як жа іначай. Там і жыла б, бляха, калі б бацюшка нанач дамоў не вытурваў, – пацвердзіў Болюсь.

І мы павярнулі з цэнтральнай вуліцы, павалакліся між драўлянымі домікамі, што ўзвыліся неахайнымі пальцамі тымчасовасці, а зараз выстойваюць чарговае дзесяцігоддзе.

З парога Папусь узяўся выконваць абавязкі гаспадара. Заехала на стол першая бутэлька, зараз жа і распранулася на чатыры шклянкі.

– Ну, за знаёмства, – узяў пасудзіну. – І старое, і новае, а мабыць і бліжэйшае. *Kropla draży cnotę*, як кажуць старыя палякі, – апошнія словы кіраваў чамусьці мне.

Зося ўзіралася ў сваю порцыю бронзавай вадкасці, яе вочы закругляліся ад здзіўлення, як заўсёды, калі чалавек упершыню бачыць нейкае дзіва.

– Я ніколі не піла такое....

– Заўсёды бывае той першы раз. Усё, што мае канец, мае і пачатак.

Шукаючы бяспечную прыстань, яна ўтулілася ў маё плячо.

А Папусь глядзеў мне ў вочы, як экзатычная кобра ўзіраецца ў нявінную ахвяру, гіпнатызуе яе, а затым безбалесна і не заўважыш, калі каўкне. А

можа зусім іначай было? Мабыць, між нашымі вачыма ішло нямое сілаванне, выкліканае раней, на вуліцы, яго нахабніцкім „трахаецца?” і маім упэўненым у перамогу „пераканайся сам”. У рэшце рэшт Папусь разявіў рот, пераліў туды змесціва шклянкі. А пакуль Зося ўсё яшчэ не вырашыла, што далей, падштурхнуў і яе:

– Махні. Хіба ж яго баішся? Забараніў? – выскаліў зубы ў мой бок.

– Нічога не забараніў я, – насуперак галаве, дзесьці з вантробаў азвалася дзіўная заядласць. – Махні, Зося.

І Зося махнула. Адставіла шклянку, і пасудзіна, бы чарадзейскай палачкай кранутая, зноў запоўнілася віном.

Пры восьмай бутэльцы Папусь узяў у рукі гітару, спрактыкаванья пальцы пабеглі па струнах, ён пачаў спяваць. І Зося ўсміхнулася:

– Я таксама люблю спяваць.

– Тады давай, зложым які дуэцік, – узрадаваўся Папусь. – Гастролі, эстрады, юпітэры. Заваюем свет, ты і я.

Пачуўшы такое, мне раптоўна захацелася смяцца: „Які свет заваюеш ты? Які дуэцік? У нас з Зосяй будзе дуэцік. Я хірург буду, а яна акуліст. Даўно абмеркавалася ўсё. Ды адкуль табе, Папусь, ведаць?”

А Зося неспадзявана сказала:

– Чаму не, цікава. Але, ведаеш, бацька і маці бачаць мяне лекарам. Я, мабыць, першы акуліст у гісторыі нашай вёскі. Ха-ха-ха.

Яна зайшлася смехам, а потым, узняўшы поўную шклянку, павяла частушку пра віно, якое кожнаму даспадобы і без якога чалавечае жыццё не мае ніякага сэнсу.

Мае вочы закругліліся ад здзіўлення. Я ніколі раней не чуў пра такія эстрадна-вінныя схільнасці

маёй дзяўчыны.

– Тады – за новы дуэт, – цокнуў шклом у шкло Папусь. Падняўся, уключыў магнітафон, на хісткіх нагах раскірэчыўся перад Зосяй, хіліўся:

– Будзем танцаваць?

„Ну, што мне рабіць?“, — пыталі яе вочы. Але разгубленасць, здаецца, даўно аддала перавагу зацікаўленню. З яе ўсмешкі, з яе ненатуральнай жваvasці можна было зразумець, што адказ на пытанне вырашаецца і без майго ўдзелу. І я, уцякаючы позіркам у куток, адно паціснуў плячыма:

– Хочаш, танцуй.

Яны танчылі, калі можна называць танцам манатоннае хістанне з нагі на нагу. Ягонья далоні, памаленьку, пачынаючы ад шыі, вандравалі ўніз, стараліся прыгарнуць яе бліжэй, шчыльней да сябе, а мне хацелася бачыць, як мая Зося адступае, адбіваецца, абараняецца ад нахабнай атакі, аж, у рэшце рэшт, апынуўшыся ў бязвыпадным становішчы, пасылае мне апошнюю просьбу аб сяброўскай дапамозе. І я, быццам ашалелы рыцар, кідаюся ў чорныя віры, перамагаю усіх ворагаў, і ўвесь свет, і на спіне, пасечанай злымі шаблямі, выношу каханую на паласу, ясную ад сонца....

Але просьбы не было. А Папусь, хітра ўзяўшы напрамак, кіраваў Зосяю ў дзверы спальні. І час ад часу, з-над пляча пазіраў у мой бок. Ягонья вочы пыталі: „І што? Усё яшчэ хочаш пераканацца?“

„Хачу!“ – адказвалі мае вочы. Тупая ўпэўненасць, што прывалаклася з алкаголем, падбадзёрвала: „О так, хачу пераканацца. Пераканайся і ты, Папусь. Зося, мая Зося, не такая ўжо яна і...“, – я не паспеў знайсці слова, што вызначыла б – якая яна, мая Зося.

Дзверы ў спальню закрыліся.

„Няўжо ўсё яно проста так?“ – жоўтая лямпачка

загарэлася пад чэрапам, абліла цёплым воскам твар, спіну, ногі. У цьмяным святле хістануліся сцены вясковай *святліцы*. „Не трэба – не трэба – не трэба”, – загаманіў размазаны па сценах натоўп.

Не трэба – нямым рэхам адгукнуўся мой страх. Страх, які паяўляецца заўсёды, калі нечакана і несправядліва пераймаюць у чалавека шлях, прадбачаны ў заўтрашнім дні. Ён вылузаў мяне з-за стала, узвёў на ногі, накіраваў у дзверы спальні.

– Ты куды? Чаго там не бачыў? Сядзі, бляха, – Болюсь, які раней і словам не азваўся, палажыў руку на маё плячо, прыціснуў уніз. – Выпі. А Папусь і сам ведае, што рабіць.

І я выпіў. І сам сабе вырашыў: „Пайду ў спальню, калі яна пачне крычаць”.

Але ж з-за сцяны не даходзіў ні адзін гук. Замоўк і магнітафон, стала ціха. Адно Болюсь мармытаў нешта, прыплюшчыўшы вочы.

І раптам у раскрытых дзвярах паказаўся Папусь.

– Не магу, хлопцы, ну звычайна – не магу.

– Што – не можаш? Як? – не зразумеў Болюсь. Забіраўся пры тым за апошнюю пляшку.

– Ну, ніяк не магу. Віно хіба дурное або што?

– А-га, там. Зараз віно, – Болюсь напоўніў шклянкі, кульнуў сваю порцыю, падняўся на ногі.

– А яна, што? – паказаў галавою на спальню.

– Як, што? Нічога. Ляжыць, бы здэртая шына. І толькі ўсё паўтарае: “Ванітаваць хачу...”

Болюсь знік за дзвярыма. Вярнуўся на кухню праз хвілінаў трыццаць. Расчохраны, пачырванелы. Левай рукою прытрымліваў нагавіцы, а пальцамі правай паказаў:

– Два разы засупоніў. Разумееш? Два, – падсунуў Папусю пад сам нос, раскірэчаныя ў літару *v* пальцы. Быццам у доказ перамогі. – Віно дурное! Сыраватку табе, не віно.

Аформіў нагавіцы, прысеў за стол.

За акном сталаваўся зімовы адвячорак. Ранейшая эйфарыя, разбіваючы апустошанае шкло, пералівалася ў маўчанне, у смутак. І Болюсь сказаў:

– А ты, Папусь, не бяры ў лоб. Здараецца.

Але Папусь хіба не чуў, што яму кажуць. Падняўся з-за стала і моўчкі пайшоў на вуліцу.

У той момант паказалася на кухні і Зося.

– О, прывітанне, – у Болюсевым голасе адчувалася абыякавасць, бесцікаўнасць уласніка, што выпадкова сустракае сваю добра вядомую ды не надта цэнную рэч.

Але Зося нат не глянула ў наш бок. Мабыць, усё, пра што яна зараз думала – нябачнай, ананімнай, не запісанай у нашай памяці пракаўзнуцца ў паўзмрочнае нутро мястэчка.

– Ванітаваць хачу, – пусцілася кулём у дзверы. А цераз хвіліну вярнулася, прыхапіла паліто, распятае на спінцы крэсла і, не сказаўшы слова на развітанне, знікла.

Чарговы раз я ўбачыў яе праз тры тыдні пасля Вялікадня. У белай шлюбнай сукенцы, у вэлюме. Нат фігура не паспела яшчэ прыпсавацца.

– Бацькам буду, бляха, – на Вялікдзень сказаў мне Болюсь. – Старшы сват патрэбны. Папусь адмовіўся. Можа ты?

– А маці, хто? – хацелася, няхай назаве тут абыякое імя, самае дзіўнае, або самае нечаканае, або няхай скажа, што ўсё гэта няпраўда, выдумка, жарт.

◇ Бываюць хвіліны, калі насуперак фактам чалавек загадвае вачам бачыць тое, што ўяўляецца ў душы. Так нараджаюцца цуды. Ды не штодзённа прыходзяць яны на свет. І зараз таксама цуд не здарыўся.

– Сам ведаеш, Зося! – Болюсь сплюнуў на трауар пакамечаную семачку.

А ў трэцюю нядзелю пасля Вялікадня трымаў я вянец над галавою Болюся.

„Абрашчаеца... раб... Божій... Да... рабы Божай”, – голас бацюшкі ўзлятаў да высокіх купалаў, вяртаўся ўніз і глухім басам забіваўся ў мае думкі, як у труну забіваюцца апошнія цвікі. А мне хацелася працягнуць левую руку, крануць белы вэлом і ад-шукаць водар бялявых валасоў, запісаны ў памяці шматлікімі абразкамі.

Адганяючы назойлівыя думкі, я ўцякаў позіркам на спіну Болюся. І стараўся пералічыць кропкі перхаці, што, асыпаючыся з ягоных валасоў, засеялі белым вяночкам каўнер смалістага, шлюбнага пінжака. Ды не пералічыў, зашмат было іх.

А пасля царкоўнай цырымоніі, парваўшы ўсе законы, якімі абмежаваны старшы сват, я заснуў пад сталом.

– Ну і калегі ў нашага Болюся, – пад раніцу хто-сьці выштурхоўваў мяне на белы свет. Пралупіўшы вочы, пазнаў злосны твар Зосінай маці. І прыдбаўшы неяк вертыкальную пазіцыю, пайшоў на вакзал.

Хацелася сесці на які-колечы аўтобус, нават не ведаючы яго маршруту, ды адправіцца ў самае далёкае месца на зямлі.